

ДЕРЕВИЦЬКИЙ Олексій Миколайович

*Філолог, спеціаліст з античної філології, дослідник
давньогрецької літератури, мистецтва*

Народився О. М. Деревецький 8 березня 1859 р. у м. Харків.

Вищу освіту здобув на історико-філологічному факультеті (Імп.) Харківського університету (ІХУ) (нині – Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна), який закінчив в 1884 р. Вже в студентські роки проявив інтерес до науково-дослідної роботи та отримав золоту медаль за твір «Сліди східних впливів в релігійних уявленнях греків» (1883). Після закінчення університету був залишений для підготовки до професорського звання.

З 1887 р. – приват-доцент ІХУ. Читав курси з класичної філології, історії та теорії мистецтва.

4 грудня 1889 р. в Санкт-Петербурзькому (Імп.) університеті (нині – Санкт-Петербурзький державний університет) захистив магістерську дисертацію на тему «Гомеричні гімни. Аналіз пам'ятника у зв'язку з історією його вивчення». Робота присвячена одному з ранніх літературних творів Стародавньої Греції – збірки гімнів на честь богів.

6 грудня 1891 р. захистив докторську дисертацію «Про початок історико-літературних занять в стародавній Греції» в ІХУ. В цьому ж році опублікував дві роботи, присвячені недавно виявленій «Афінській політії» Аристотеля як історичного джерела. У 1892 р. був призначений екстраординарним професором кафедри класичної філології ІХУ.

У квітні 1893 р. Олексій Миколайович був переведений до (Імп.) Новоросійського університету (ІНУ) (нині – Одеський національний університет імені І. І. Мечникова) на посаду ординарного професора. 25 листопада 1894 р. став деканом історико-філологічного факультету, а з 1 квітня 1903 р. по 10 вересня 1905 р. – ректором ІНУ. Крім того, О. М. Деревецький займав ще ряд посад: був головою Комісії з приводу перегляду системи професорського гонорару (1897 р.), інспектором наукових класів Одеського музичного училища (1901 р.), головою історико-випробувальної комісії при Санкт-Петербурзькому (Імп.) університеті та ін. Протягом майже всього 1903 р. він також керував Одеським навчальним округом. За час своєї роботи в ІНУ часто виїжджав у наукові відрядження, зокрема й за кордон, а також з інспекторськими цілями. Особливо слід відзначити роботу професора в складі створеної при Міністерстві народної освіти Комісії з перетворення вищих навчальних закладів (1902). Брав участь у розробці нового університетського статуту.

Основною сферою наукових інтересів вченого була класична історія та філологія. Також, цікавився античними пам'ятниками Північного Причорномор'я. Під час перебування в Одесі О. М. Деревецький став членом Одеського Товариства історії та старожитностей. Разом з Е. Р. фон Штерном і О. А. Павловським видав каталог античних теракот музею старожитностей.

В результаті студентських заворушень і виступів проти ректора, Олексій Миколайович, не підтримавши бунтарство молоді, був відхилений від ректорства в ІНУ та переведений на посаду попечителя Казанського навчального округу (осінь 1905 р.) За роки його діяльності на цій посаді в більшості районів було введено початкову освіту: відкрито 12 нових класичних шкіл, 15 реальних училищ, 34 гімназії та прогімназії для жінок, 24 міських 4-х класні училища, Маріїнське жіноче училище, до 70 навчальних закладів 1, 2, 3 розрядів, а також ремісничі школи та їх відділення. Також за його сприяння було відкрито (Імп.) Миколаївський університет (нині – Саратовський державний університет імені М. Г. Чернишевського) (1909).

Діяльність О. М. Деревницького як попечителя навчального округу мала величезне значення для становлення освіти «іногородців». Для того, щоб зробити навчання у школах та гімназіях доступним у всіх сенсах, за його пропозицією була заснована «перекладацька комісія», до завдань якої входило видання книг і підручників на мовах народів, що проживали на території округу. Це було досить прогресивним для свого часу явищем. Також він сприяв вивченню побуту і релігійних вірувань місцевих народів. У завдання «перекладацької комісії» входив і збір етнографічного матеріалу, фольклору тощо.

У грудні 1911 р. його перевели на посаду попечителя Київського навчального округу, де він і дослужився до чину таємного радника (1912). У 1916–1917 рр. О. М. Деревницький був попечителем Оренбурзького навчального округу.

Після революції жив в Сімферополі і працював деканом історико-філологічного факультету Таврійського університету (1918–1920) (з січня 1921 р. – Кримський університет імені М. В. Фрунзе, з 1925 р. – Кримський державний педагогічний інститут імені М. В. Фрунзе). З 1922 р. працює професором історії мистецтв східного факультету, водночас очолюючи Бібліотечний комітет, а з 1925 р. очолив кафедру зарубіжної літератури, одночасно завідуючи кабінетом історії мистецтв та західно-європейських літератур.

Його викладацька діяльність припинилася в 1934 р., коли в університеті почалися «чистки» рядів. Відомо, що на початку 1941 р. він переїхав до Москви, до доньки Ольги.

Основним напрямком його науково-дослідницької роботи було вивчення давньогрецької історії та філології. Крім цього, він вивчав і питання етичних, філософських і релігійних уявлень давніх часів, історію античного і ранньохристиянського мистецтва і літератури. Вчений цікавився також матеріалами археологічних пам'яток північночорноморського узбережжя. Він часто виступав з доповідями на засіданнях Таврійської вченої комісії, в яких надав високу оцінку науковій діяльності відомих вчених-кримознавців О. Л. Бертсье-Делагарда, Е. Р. фон-Штерна та ін. Приймав активну участь у краєзнавчих дослідженнях Криму.

Автор і упорядник понад 30 наукових праць (зокрема 5 монографій, 2 брошур, понад 30 наукових статей).

За роки своєї служби був нагороджений орденом св. Володимира III ступеня, орденами св. Станіслава II та I ступенів і орденом св. Анни II ступеня. Тасмний радник (з 1912 р.). Дружина Ольга Гаврилівна, діти: Микола, Надія, Петро, Ольга.

Помер О. М. Деревицький 31 березня 1943 р. у м. Москва, похований на Ваганьковському кладовищі.

Пр.:

Музей Императорского Одесского общества истории и древностей. Вып. 2 : Терракоты / сост.: А. Н. Деревицкий, Э. Р. Штерн, А. А. Павловский. – Одесса, 1898. – 48 с.

Несколько греческих статуэток из собрания Одесского общества истории и древностей и Ал. Ив. Нелидова / А. Н. Деревицкий // Зап. Одес. о-ва истории и древностей. – 1895. – Т. 18, отд. 1. – С. 203–250.

Из введения в историю греческой литературы. Об историко-литературной терминологии / А. Н. Деревицкий. – М., 1893. – 18 с.

Новый источник для истории Афин / А. Н. Деревицкий // Ист. вестн. – 1891. – Т. 44 (апр.). – С. 241–244.

О начале историко-литературных занятий в Древней Греции / А. Н. Деревицкий. – Харьков : тип. Адольфа Дарре, 1891. – VIII, 226 с.

О новом трактате Аристотеля и его значении для истории афинской демократии / А. Н. Деревицкий. – Харьков, 1891. – 20 с.

Гомерические гимны. Анализ памятника в связи с историей его изучения : ист.-лит. этюд / А. Н. Деревицкий. – Харьков : тип. Адольфа Дарре, 1889. – [8], 174, [2] с.

Літ.:

Архів НБ ОНУ. – Ф. 2. – Од. зб. 349.

Одесські історики : енциклопед. вид. / відп. ред. В. А. Савченко ; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. – Одеса, 2009. – Т. 1 : Початок XIX – середина XX ст. – С. 116–118.

Професора Одеського (Новоросійського) університету : біогр. слов. : у 4 т. – Одеса, 2001. – Т. 1 : Ректора. – С. 43–47 ; Вид. 2-е, допов. – Т. 1 : Ректора. – Одеса, 2005. – С. 44–48.

Березин С. Е. Традиции преподавания и изучения эпохи эллинизма в Новороссийском университете и творческая деятельность профессора А. Н. Деревицкого / Е. С. Березин // Елліністична цивілізація: політика, економіка, культура. – Чернівці, 2013. – С. 25–29.

Нетушил И. В. Деревицкий Алексей Николаевич / И. В. Нетушил // Историко-филологический факультет Императорского Харьковского университета за первые сто лет его существования (1805–1905) / под ред.: М. Г. Халанского, Д. И. Багаляя. – Харьков, 1908. – С. 212–215.

Непомяный А. А. Перипетии судьбы российского профессора: неизвестные сюжеты биографии А. Н. Деревицкого / А. А. Непомяный // Пространство и Время. – 2016. – № 3–4 (25–26). – С. 201–219.

Т. О. Ізбаш-Гоцкан

